

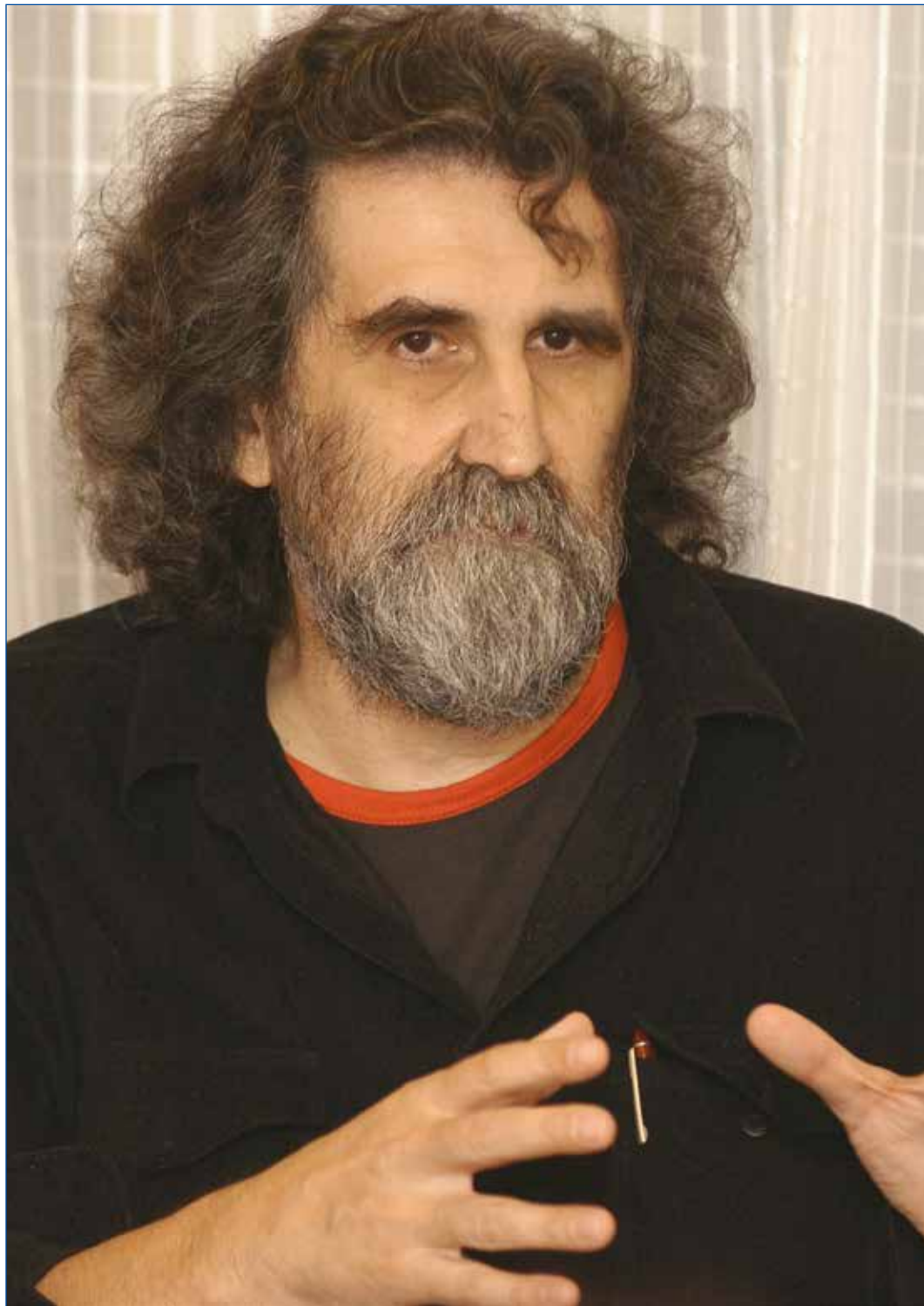
НЕВЕН

NEVEN

КУЛТУРА
КЊИЖЕВНОСТ
УМЕТНОСТ

*
ПРИЛОГ
СРПСКИХ НЕДЕЉНИХ
НОВИНА
У САРАДЊИ
СА ЗАДУЖБИНОМ
ЈАКОВА ИГЊАТОВИЋА

*
БУДИМПЕШТА
АПРИЛ 2022

Петар Милошевић (1952 – 2021)

Фото: Иван Јакшић

Садржај

ХРОНИКА
Драгомир Дујмов, Милан Дујмов
О РАДУ ЗАДУЖБИНЕ ЈАКОВА ИГЊАТОВИЋА

ГОДИШЊИЦА
Драгомир Дујмов
ЧЕТРЕДЕСЕТ ГОДИНА ОД ПРВОГ БРОЈА „НЕВЕНА“

IN MEMORIAM
Снежана Миливојевић
ПЕТАР МИЛОШЕВИЋ О СЕБИ...

ГОДИШЊИЦА, ЕСЕЈ
Ђорђе Нешић
ЈАКОВ ИГЊАТОВИЋ У ДАЉБУ, РОМАН
„ЧУДАН СВЕТ“

ПОЕЗИЈА
Драган Јаковљевић

ПРОЗА
Драгомир Дујмов
ЗЕБЊА У ДУШИ МИРКА ПЕКАРА

БАШТИНА
Милан Дујмов
ПРАВОСЛАВНИ И ЊИХОВА КАПЕЛА У ШОПРОНУ

ПРИКАЗ
Предраг Степановић
МАЛА, АЛИ ВРЕДНА СТУДИЈА
(Из прошлости шарочких Срба)

КРИТИКА
Предраг Степановић
РОМАН О ПОСЛАСТИЧАРУ И МОТОЦИКЛИСТУ

ПАРОДИЈА
Петар Милошевић
ПОЗНИ РОМАНТИЗАМ,
НАРОДНИ ФИЛОЗОФСКИ ДИСКУРС

ПОЕЗИЈА
Јована Вечић, Никола Ластих

ПРИКАЗ
Давид Кецман Дако
„БАЈСКЕ ЛЕГЕНДЕ“ ДРАГОМИРА ДУЈМОВА

ГОДИШЊИЦА, БАШТИНА
Милан Дујмов
ВЛАДИКА ЈЕРЕМИЈА МАЂАРЕВИЋ

ПОЕЗИЈА
Грга Олах

***

НЕВЕН/NEVEN 1982-1988.
Председник уређивачког одбора: Стојан Вујичић
(Помаз, 15. мај 1933 – Рим, 11. фебруар 2002)
НОВА СЕРИЈА од маја 2003.

Главни уредник: Петар Милошевић
(Калаз, 3. март 1952 – Сентандреја,
19. новембар 2021).

Уредништво: Драгомир Дујмов (главни уредник),
Предраг Степановић.

Материјална средства за објављивање
овог броја Невена обезбедила је
Српска самоуправа III кварта Будимпеште.

О раду Задужбине Јакова Игњатовића

У складу са оснивачким документом, у центру активности Задужбине Јакова Игњатовића и 2021. године је била културна и издавачка активност. У сарадњи са „Српским недељним новинама“ и Српском самоуправом у Старом Будиму (која је обезбедила потребна материјална средства) издан је нови број „Невена“, прилога за културу, књижевност и уметност, у редакцији Петра Милошевића.

Због напедмије Задужбина у последње време није била у прилици да учествује на приредбама наше заједнице, али је на пољу издаваштва била изузетно успешна.

Задужбина је као суиздавач са новосадском издавачком кућом Агора учествовала у објављивању књиге Петра Милошевића „Trikotoman“.

Задужбина Јакова Игњатовића је захваљујући материјалној и техничкој помоћи Studio ZID објавила књигу „Наспрам дрвета које светли“, збирку медитативне прозаике сомборског књижевника Давида Кеџмана Дака.

Захваљујући Српској народносној самоуправи у Бекашмеђери – Старом Будиму Задужбина је издала роман Драгомира Дујмова под насловом „Кад на небу зацари уштаг“. У сарадњи Српске самоуправе у Будимпешти и Задужбине Јакова Игњатовића штампано је друго, преправљено и допуњено издање романа Драгомира Дујмова „Раскршће“.

Драгомир Дујмов / Милан Дујмов

Сећање на Петра Милошевића

Приближавао се крај календарске године, а тада би се главни уредник, наш Пера, увек лађао посла да заједно са Предрагом Степановићем осмисли и уреди нови број „Невена“.

Дана 7. новембра 2021. од Петра Милошевића пристигао ми је мејл у којем ме је известио: „Невен сам закључио (прелом, лектуру, коректуру) још у октобру, пошто ове године имам много обавеза у новембру и децембру. Зато је број већ готов, иако ће бити објављен тек крајем године.“

Мало сам био изненађен. „Чему та журба?“, питао сам се у себи.

Одговор је био штур: „Имам много обавеза у новембру и децембру“. Онда још нико није могао ни да помисли да ће се наш Пера за месец и по дана винуту у вечност!

Од сада ћемо импресум нашег „Невена“ морати допунити са још једним болним податком: „Главни уредник Петар Милошевић (Калаз, 3. март 1952 – Сентаддреја, 19. новембар 2021)“.

Сетих се уздаха чика Стојана Вујичића: „Желео бих када би се лист трајно одржао“. Упркос свим потешкоћама и недаћама, трудићемо се да учинимо све како би се ова његова, а такође и Перина жеља испунила!

Д. Дујмов

ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА ОД ПРВОГ БРОЈА „НЕВЕНА“

„Желео бих када би се лист трајно одржао“

Ове године се навршава четрдесет година од излажења првог броја „Невена“, прилога негдашњих „Народних новина“. Марко Марковић, главни и одговорни уредник „Народних новина“ је оне давне 1982. године у свом уводном чланку „Умјесто предговора“ на страницама „Невена“ одушевљено писао: „Култура, књижевност, умјетност – пишемо у заглављу нашега првенчета, првога прилога такве врсте у повијести Народних новина, листа Демократског савеза Јужних Славена у Мађарској. Наш тједник је одувјек настојао ићи укорак с временом, удовољити многостраним жељама и очекивањима припадника хрватске, српске и словенске народности. А у задњим годинама се све снажније јављао захтјев покретања културног часописа. Додуше, Народне новине су пришле у сусрет таквим жељама осигуравши истакнути простор стваралаштву наших књижевника и ликовних умјетника, радовима истраживача наше културне и друштвене повијести. Но, вријеме је показало да оквире треба проширити!“

Тако је од децембра 1982. године почео да излази „Невен“ штампан латиницом и ћирилицом на дванаест страна. Оригиналан план уређивачког одбора био је тај да ће се прилог за културу, књижевност и уметност штампати квартално.

Већ у првом броју „Невена“ наилазимо на имена тада већ уважених књижевника, професора, критичара и ликовних уметника као што су Стојан Д. Вујичић, Петар Милошевић, Предраг Степановић, Душан Павлов, Марко Декић-Бодољаш, Јосип Гујаш-Цуретин, Мио Карагић, Стипан Блажетин, Мате Шинковић, Лујо Бриговић, Ђуро Шаркић, Ђуро Шаркић млађи, Август Павел. Но, на страницама „првенчета“ објављене су и песме представника тадашње млађе генерације Војислава Галића, Радована Филаковића, Драгомира Дујмова, Јоланке Тишлер, Ђусе Пужарова, Ладислава Гујаша, Анке Буњевац, Винка Марјановића.

Прелиставајући сада већ пожутеле странице „Невена“ уочава се високи квалитет одабира тема. Осим оригиналних прозних и песничких остварења домаћих аутора на страницама овог листа наилазимо и на преводне песме Јаноша Пилинског, Миклоша Раднотија, Дежеа Костолањија, Шандора Вереша, Гијома Аполинера, Ференца Јухаса, Ласла Нађа, затим на мемоарске записе Вељка Петровића, Беле Бартока те интервјуе са бројним културним прегалицима Срба, Хрвата и Словенаца у Мађарској. Пажљиви уредници нису изоставили ни представнике тадашње савремене литературе наше матичне земље као што су Данило Киш, Александар Тишма, Мирослав Крлежа, Иво Андрић, Борислав Пекић, Десанка Максимовић, Густав Крклец...

Већ на самом почетку „Невен“ је објављивао и разне литерарне приказе од којих бисмо посебно издвојили студију Петра Милошевића под насловом „Песништво Стојана Вујичића“, а такође и критички осврт Предрага Степановића о књизи Драгослава Михаиловића: „Чизмаш“.

На страницама поменутог листа објављени су и написи о српско-мађарским културним и књижевним везама од којих бисмо споменули „Змај Јован Јовановић и Кишфалудијево друштво“ од универзитетског професора Иштвана Пота, затим изјаву Стојана Вујичића „Вук и Будим-Пешта“ и есеј Саве Бабића „Како смо преводили Петефија“.

Посебна брига вођена је о баштини. У овој рубрици објављени су бројни чланци као што је чланак о четири века постојања манастира Грабовца, о Србском народном листу, о Богобоју Атанацковићу, о Франу Курелцу, о 150.

годишњици првог српског позоришта, о Пери Сегединцу, о 300. годишњици досељења Буњеваца у Бачку итд.

Уредништво је, приметно, посебно водило бригу да се у сваком броју налазе чланци српске, хрватске и словеначке тематике. Поред написа на српском и хрватском редовито су објављивани и чланци на словеначком језику. Важно је споменути да је у „Невену“ ћирилица била знатно више заступљена него што је то био случај са „Народним новинама“.

Стојан Д. Вујичић, председник уређивачког одбора, о важности „Невена“ рекао је следеће: „Идеја, жеља, а и потреба уопште није била нова да наши књижевни ствароци добију коначно своје гласило. Стране и обим »Народних новина«, било како да је наш недељни лист био »отворен« за књижевност и културу, више нису могли да задовоље ни реалне жеље, ни потребе. Дуго година смо настојавали да наши писци добију годишњак (алманах). После се родила добра идеја да »Народне новине« добију посебан прилог за књижевност и културу, који не би оптерећивао лист, а излазио би повремено.“

Размишљајући о будућности „Невена“ Стојан Вујичић је у зиму 1985/1986. године изразио своју жељу и наду: „Желео бих да када би се лист трајно одржао и када би његово издавање и уређивање прешло и на наступајуће нараштаје. Уколико би се развио у часопис – зажалио бих да се угаси као прилог »Народних новина«. Жеља ми је да га ми сами уређујемо – а други да га пишу! Дакле да узбуде што више младих и надолазећих писаца.“

Нажалост, ове Вујичићеве жеље само су се донекле испуниле. Но, ваља нам признати да је „Невен“ без икакве сумње одиграо и те како важну улогу у афирмацији младих српских, хрватских и словеначких песника и писаца у Мађарској.

Почев од 1987. године „Невен“ више није могао да се држи оригиналне замисли о кварталном излажењу из штампе. После свега пет година постојања заједнички „Невен“ је замро 1988. године.

Драгомир Дујмов

Петар Милошевић о себи...

Недалеко од Вас је Дунав. И Калаз је ту недалеко од Вас, исто уз Дунав. Према томе, највећи део живота сте провели ту негде око Дунава.

– Близина Дунава је случајна, нисам ја бирао родно место, а ово где сада живим, то је такође случајно, али ако човек мало верује у неку малу мистику као судбина или карма или тако нешто, онда можда није случајно ни ово. Можда је то баш прст судбине. Ја сам знао и раније да је овде, овај део града подигнут крај римских рушевина. Званично се ово зове унутар Будимпеште као Аквинкум. Старо римско насеље. У преводу значи: Водено место. Дакле, место на води – Дунав. Ту је била нека римска варошица, остаци су овде те рушевине. Е сад, веза је осим тога што сам ја из Калаза и да су Римљани својевремено овај град подигли од камена из калашке каменаре. Тако да нема случајности.

Породица ми је још увек у Калазу. Тако да постоји ако не дневни, али то доста живи, чести контакт. Ако ја целу ову нашу ситуацију под геслом Срби у Мађарској или Срби у расејању узмем као једну причу која је почела некад пре тристо година, а која се данас већ приводи некако крају,

приче. Ја с једне стране не само да добро познајем, него сам ја активно учествовао у једном класичном сеоском животу. Дете са села. Ја сам живео у кући где је иза кухиње била штала у којој су били коњи. Имали смо и краву, имали смо чак и козу, то је можда куриозитет, кокошке, свиње и све остало. Дакле, с једне стране имам те не само успомене, него једноставно, ја сам делом и такав.

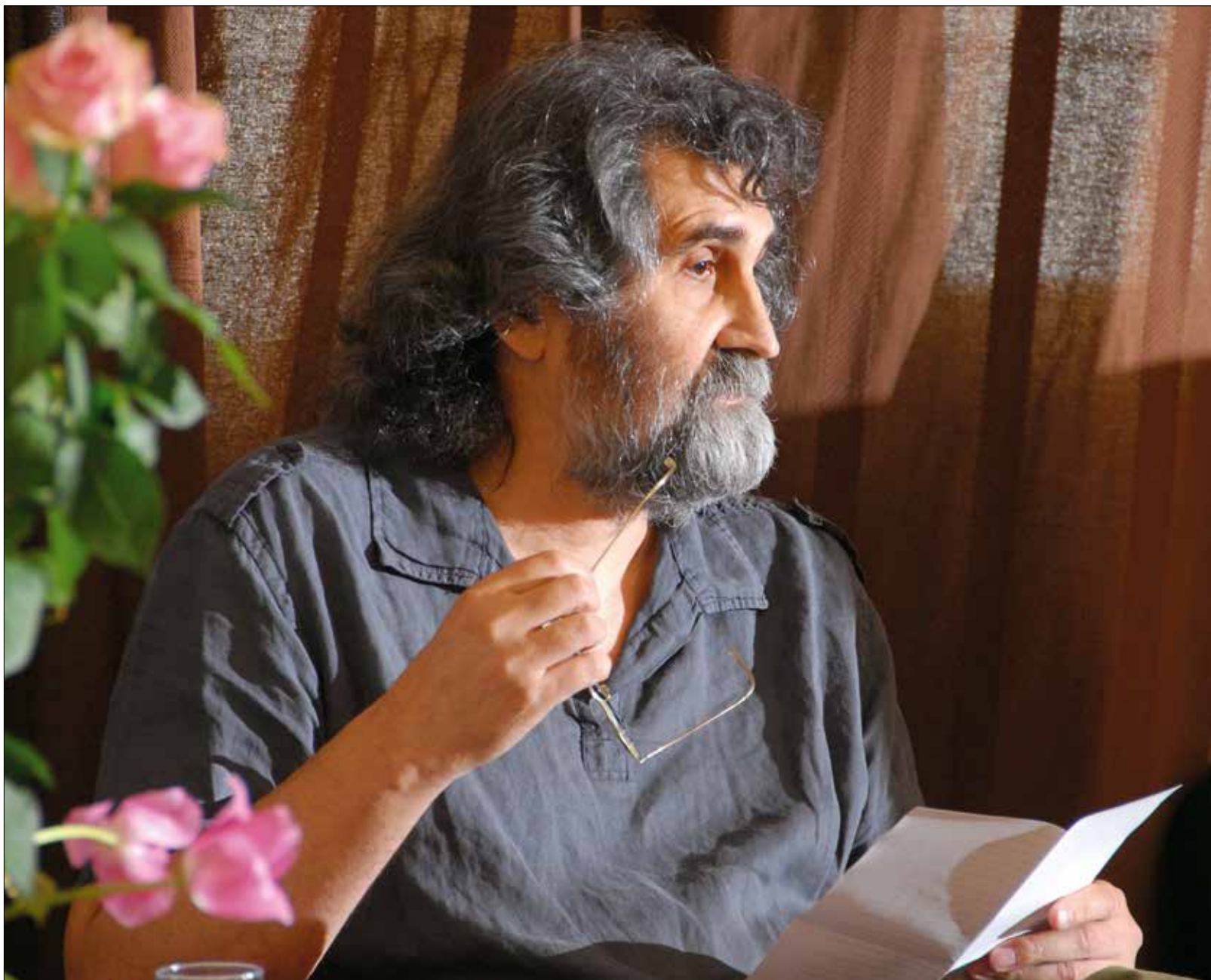
С друге стране, мени Вацка улица или било који део Будимпеште није нешто из причања или из филмова него ми је исто толико део мога живота. Мада је то дошло касније кад сам ишао у школу, у разне пештанске школе и на факултет. Та двојност је, ја мислим, важна.

У осмом разреду сам био сигуран да ћу ја бити хемичар. То ми се некако још допадало. Наизглед је врло велика разлика и даљина између хуманих области, али ако боље погледамо није та разлика толико велика, јер хемија, погледао сам једанпут у речнику, сама реч значи промену, а ја мислим да је уметност сама по себи, да је суштина уметности – промена. Кад читамо ил' поготово када пишемо уметничко дело или кад сликамо неку уметничку слику увек се ради о томе да стварамо нешто што још није постојало. Дакле, мењамо

Могуће је да сам од баке, ми кажемо у Калазу: од мајке, татине маме, могао наследити љубав према причању. Она ми је, сећам се, причала зими од јутра до мрака, а лети кад је радила онда увече, можда... Сећам се да је она причала такве приче које ја касније нисам сретао у литератури. Знаш да су углавном биле шаљиве приче и увек су имале хепиенд. Али неки чудан хепиенд... Увек је некако доброта избијала из свега тога. То је могуће. Бака је волела да прича. Према дедином мишљењу и сувише много, док је она рекла да она мора да надокнади дедину ћутљивост. Тако ако се њих двоје саберу онда је то један нормалан породични контингент причања.

Од детињства сам јако волео да цртам. Мама је по девојачком имену Рафајловић. Нашао сам на Црногорском приморју село Рафајловићи из којег су медински Рафајловићи сасвим сигурно пореклом, јер нигде другде нема тог презимена не само у Мађарској него ни у Србији. Кренуо сам по том селу и тражио тамошње људе са тим презименом и нашао сам читав ред кућа таквих породица и у том реду, у том сокаку живе сликари.

Ретко да прође дан или два, да мало не узмем гитару и нешто свируцкам. Деда ми је био познати свирач, а мој син је то изабрао и за професију. И та музичарска линија је постојала. Дакле, сликарство и музика. Не бих рекао да сам одлучио да употпуним ту палету па сам ја изабрао

онда је унутар тога за мене конкретно Калаз оно место које ме везује за ту причу. За мене је Калаз највише везан за године мога детињства. Те године сам провео само у Калазу. Колико сам борао у мамином родном селу у Медини, где сам проводио летње ферије, то је опет једна друга прича, једна друга грана или друго поглавље исте ове

предмет. Рецимо, кад пишем причу о Калазу, Калаз постоји, али оно што ћу ја написати то још није постојало. Чак и онда ако пишем о нечему што се догодило. То је мало овако апстрактно између хемије и уметности, али ја мислим да има ту ипак нека дубља веза.

књижевност. Оригинално хтео сам да будем уметник керамике. Ово је била прва, па се онда претворила у ову резервну, али примили су ме на факултет и тако сам се онда ту и залепио. Током тих студијских година сам, вероватно, све више и више постао, још увек не кажем свестан, него све више ме ова област упила.

Постоји тај обавезни део, постоји наука као таква и све оно што из ње произлази, али постоји та врло јака уметничка црта. Како сте успевали да помиристе те две наизглед супротстављене стране?

– Спонтано се одигривало. Дакле, није нека одлука. Није случајно да сам прво почео да пишем песме. Оне долазе заиста спонтано. Песма може да се догоди за два-три минута. Човек нешто некако види другачије него што је до тада гледао. Нешто ти онако сине! Знам да људи обично кажу да те речи инспирација или надахнуће, да су то тако неке сумњиве ствари. Међутим, има тога. У једном тренутку чујеш у глави једну реченицу. То може бити довољно да после од тога развијеш једну песму. А може бити довољно и касније да на бази те једне реченице или једне идеје почнеш да градиш цео роман, а онда после се испостави да ће то бити трилогија или чак и од тога шири ствар. Мислим да те ирационалне ствари у уметности не само да постоје него без њих је резултат увек нешто извештачено. Има кад се чека годинама, има кад дође одједаред, има кад у низу сваки дан две-три такве идеје. Тако су код мене почеле оне песме које су онда ушле у моју збирку песама, за сада прву и једину збирку песама, а проза је дошла касније.

гим. Чак ни оно што кажемо – аутобиографски лик. Дакле, има детаља у животу, у моме животу или у животу других људи које сам ја познавао и који су за мене у једном тренутку изгледали као повољни да се уграде у ту једну причу. Цела прича је увек измишљена. Ако узмемо оно о Сентандрејцима, „Ми же Сентандрејци” је наслов романа, главни јунак је једна жена Главата Ната. Ако неко мени покаже да је он познавао једну такву особу на коју се све оно што сам у роману написао тачно односи, онда ћу му ја купити сладолед! У вези са Главатом Натом је интересантан један моменат кад ми је неко рекао да он зна тачно ко је био модел Главате Нате. Ја рекох, па добро, дај да и ја на крају сазнам, а он каже: „Чика Радо!” Дакле модел једне жене је био мушкарац, према нечијем мишљењу.

Ваше књижевно стваралаштво је на српском језику. Могло је бити и на мађарском. Зато постављам то питање односно ту претпоставку јер писати на српском језику у Мађарској није исто као писати на српском језику, рецимо, у Србији.

– Док пишем нико ме не занима осим оних ликова које стварам, ако је то проза. Ја заиста не мислим ни на какву публику. Уметност уопште,

се у таквом облику физички не може штампати. То је онда један квалитетни корак не у техници него у самој уметности. Онда пишеш у новом уметничком медију. То је другачије. Има и назив за то. Текст који се може штампати то је текст, а који се ставља на интернет то је хипертекст. Мене је, признајем, ова друга варијанта привукла. Када сам пре десетак година почео да пишем једно дело за интернет и дао сам му тај наслов „Websajt stori” што упућује и на сам садржај. Намерно сам малопре рекао да сам почео писати то дело, а нисам рекао написао сам то дело, јер то дело је на интернету у принципу бескрајно отворено. Ако сад завршимо разговор ја могу да седнем и да напишем ново поглавље уз то дело које сам написао и ставио на интернет пре десет година. Е, сад, то се не може направити са штампаном књигом.

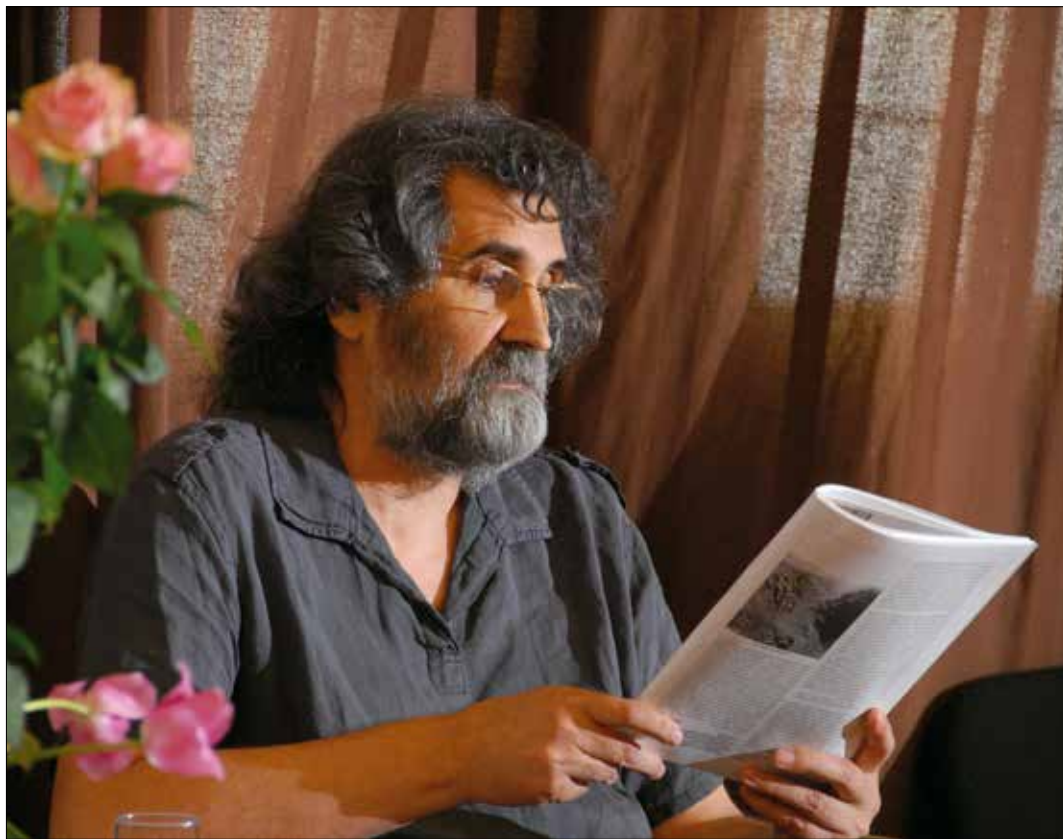
Били сте на челу Српских народних новина неких девет година, од 1991. до 1999. скоро, у једном веома осетљивом периоду када се недалеко од Будимпеште, од Мађарске нешто јужније много штошта догађало. Распала се једна земља, стварале су се неке нове земље. Све је то требало на неки начин пропратити. Све је то имало одраза и на ситуацију са мањинама пре свега Србима, Хрватима и Словенцима овде у Мађарској. Како се сада сећате тога периода?

– Један ниво тога је била овдашња ситуација: „Шта је сад?” После, не знам колико, четрдесет година заједништва Срба, Хрвата и Словенаца у Мађарској као једна компактна мањинска заједница сад разилазила се на три дела. Шта из тога следи овде? И као да то нама није довољно, онда је још за месец-два почело доле у Југославији нешто много озбиљније и много опасније, буквално ратовање и убијање. На оном првом нивоу ја сам заступао мишљење, и то сам у првом броју у уводнику, јер сам као нови главни уредник написао уводни чланак, богзна како, тамо сам сасвим озбиљно мислио када сам написао: ово што се догађа то је развој! Напредак! До сад су Срби, Хрвати и Словенци имали недељно дванаест страница новина, а од сад ћемо имати тридесет и шест! Међутим, онда је дошло доле до рата. И овде је дошло до... Хм, ја мислим да сукоба није било. Барем на овом нивоу или тамо где сам се ја кретао није било. Дакле, није пренето од доле овамо, али до неких ограда је дошло. Ја бих сад желео да се сакупи што смо тада ми у Српским народним новинама писали и објавили о догађајима доле у бившој Југославији. И данас бих сваку реченицу могао да прихватам и потпишем. Дакле, у суштини нисмо допринели погоршавању атмосфере између... Не знам. На оно доле тамо, наравно, нисмо утицали, али да овде не дође до некакве ескалације или сукоба ја мислим могу да кажем да смо скроз успели да останемо у тој некој уравнотеженој ситуацији и писању да не вређамо друге, с тим да оно што мислимо да је с ове стране реално то да кажемо.

Где бисте волели, где је Ваше место по Вама у историји српске књижевности?

– Историја књижевности није рангирање. Свако када пише ако у том тренутку не мисли да је ово што он сада ради најбоље на свету што је ико икада написао онда ће, ја мислим, дићи руке и неће наставити да пише. Са осећањем да ја пишем нешто што је безвредно или врло мало вреди, боље да не пишем већ да идем играти фудбал. Почео сам да пишем онда када сам нашао оно, односно, када се у мени пробудило оно што могу да напишем само ја. Ово о чему сам ја писао то Иво Андрић, или Његош или... нико ово не би могао написати. Као што ја не бих могао да напишем „На Дрини ћуприју” или „Горски вијенац”. Ово о Помазу, о Сентандреји, о Калазу ово сам могао ја да напишем. И ја сам написао како сам ја знао и умео. И то сад постоји. Моје је место ту. И моје место ја видим у томе да сам урадио оно што је било мени предодређено.

Разговарала: Снежана Милivoјевић
(TV портрет, Српски екран, 1. мај 2012.)
Фотографије: Иван Јакшић

Кад пишем књижевно дело онда ја знам шта хоћу отприлике, то може да се током писања мења, и кад завршим онда имам неку визију о томе шта сам написао. Али се испоставља да никад не знам све о ономе што сам ја написао. И то је разлика. Кад пишем о некоме другом онда кажем све оно што тад умем да кажем, али кад ја пишем књижевно дело онда, надам се, или можда је то мало уображено, онда кажем нешто више од онога него што ја знам.

Оно што је углавном у највећем броју случајева био коментар од стране читалаца када су неки Ваши романи у питању јесте та способност да од људи које, да тако кажем, познајете да направите јунаке својих романа, значи да из неке реалне сасвим живе базе пребаците у фикцију на себи својствен начин са врло великом дозом хумора, чак неке ироније или самоироније и да се на крају свега тога нико не увреди.

– Изгледа нико ми никад неће веровати да од тих ликова никад ниједан лик није грађен по неком стварном моделу. Ниједан лик није идентичан у мојој свести или у мојој намери са неким дру-

сликање или компоновање музике нема циљево него има само узроке. Дакле, не пишем зато да би нешто после тога било него пишем зато што у мени нешто захтева да ја то радим. Највише уживам када пишем. То ми је највеће задовољство! Дакле, то како, ко ће то читати, каква публика, да ли Срби у Мађарској или Срби у Србији или било где, то питање има смисла касније, када сам ја урадио своје. Увек сам тражио неког издавача у Србији, па имао сам ту срећу или могу рећи част да ми је Матица српска била суиздавач, а код једне књиге једна београдска кућа, Народна књига, управо зато да би књига стигла и до тамошње публике. Овде, колико је интересантна ван овог круга Срба у Мађарској, то је опет једно питање, али данас се то питање повезује и са тим питањем колико је данас књижевност уопште присутна у свету. Колико је важна књижевност? Мислим да је много мање важна него пре тридесет или педесет година. Ту опет има два нивоа. Један ниво је технички. Неко напише роман и стави на интернет. Не треба штампати, не треба дистрибуција, не треба превозити књиге преко границе него ставиш на интернет и било ко, било где на свету може да те чита. Међутим, друга је сасвим прича када седнеш и почнеш да пишеш такав текст који

Јаков Игњатовић (Сентандреја, 1822 – Нови Сад, 1889)

„Политика не треба да даје правац књижевности, и где је ова оној подложна и зависи од ње, ту није књижевног берићета. Књижевност треба да је самостална. Књижевност не живи од политичких даворија и „марсељеза“; за жиће она треба јачих, сталних стубова, а никако да буде политички кортеж ма каковој струји.“

Ј. Игњатовић „Књижевност и политика“, 1885.

Јаков Игњатовић - човек библијског имена чiji живот има романсијерске димензије, дјела грандиозног по обиму, а капиталног по значају, савременик је српских псеудокласициста и романтичара, претеча и родоначелник реализма у вријеме кад се далеко на хоризонту српске књижевности тек назире нова струјања којем / ироније ли!/, на надгробном споменику, подигнутом од пријатеља 1892. године, између осталог стоји, „...Јаков Игњатовић, српски књижевник - романтичар...“

Аутор је седам романа и десетак приповједака кроз које је, како су педантни статистичари побројали, продефиловало преко осамсто ликова од којих многи, кад их једном као читаоци упознамо, остају да живе с нама заувјек.

Искорак Јакова Игњатовића према савременој европској књижевности остаје један од најважнијих у српској литератури, а он у старости презрен као човек и готово заборављен као писац, протоком времена израста у усамљени храст српске прозе XIX вијека.

Лик и дјело Јакова Игњатовића освјетљавали су неки од најзначајнијих српских књижевних научника, историчара и критичара, од Светозара Марковић, Јована Скерлића, Милана Кашанина, Велибора Глигорића, Димитрија Вученова, Милоша Савковића, Божидара Ковачека до вриједног и упорног истраживача Живојина Бошкова. Чини се да као антиподи стоје монографија о Игњатовићу Јована Скерлића и есеј Милана Кашанина. Иако Скерлић уочава значај Игњатовићевог дјела (не би му, да није тако, посветио обимну студију), његова укупна оцјена повећава низ омашки које је учинио према најзначајнијим српским писцима (Лазе Костић, Дис). Придржавајући се досљедно биографске методе у тумачењу Игњатовићевог дјела, Скерлић пада до малограђанских степеница, препричавајући трачеве и клевете које су Игњатовића стално пратиле. Уочавајући углавном недостатке Игњатовићевог дјела, којих, наравно има, Скерлић пропушта да освјетли врлине којих је

ПОВОДОМ ДВА ВЕКА ОД РОЂЕЊА ЈАКОВА ИГЊАТОВИЋА

ЂОРЂЕ НЕШИЋ

Јаков Игњатовић у Даљу, роман „Чудан свет“

много више. Изгледа да је Скерлић, пишући ову студију петнаестак година после Игњатовићевог смрти, још увијек под утицајем негативног става према писцу проистеклог из политичких догађаја после 1863. године којих ћемо се дотаћи у наредном поглављу. Тај утицај води Скерлића повремено у малициозно тумачење пишевог опуса. Скерлићев ауторитет успорио је, као и у случају Лазе Костића и Владислава Петковића Диса, ревалоризацију Игњатовићевог дјела. Луцидни Милан Кашанин, у подужем есеју о Јакову Игњатовићу, побија аргументовано готово све Скерлићеве замјерке Игњатовићу и указује на све оно по чему је овај писац самосвојан у српској и европској литератури.

*

Јаков Игњатовић одрастао је у ондашњем средшту српске културе, у породици која је цијенила умјетност. Литерарну искру у њему је у дјечачком добу запалио Његошев учитељ Сима Милутиновић Сарајлија, једногодишњи гост у кући Јаковљевог брата од стрица и тугора Симе. У Сентандреји и Пешти живјели су или долазили готово сви значајни српски књижевници и културни посленици тог времена. Јоаким Вујић, драмски писац и зачетник српског позоришта, учитељао је неко вријеме у Сентандреји. У оближњој Пешти, у Текелијануму и богатим српским кућама окупљају се Милован Видаковић, Јован Пачић, Шафарик, Копитар, Вук, Герасим Зелић, Стерија, Јосиф Миловук (из Трпиње), Димитрије Исидоровић (из Даља)...

Овакво окружење, класично образовање, знање латинског, њемачког, француског и мађарског језика, живот у Паризу и Венецији, као и бројна путовања прошириће видике Јакова Игњатовића и учинити га једним од најобразованијих српских књижевника свог времена.

Из његових књижевних дјела, чланака и расправа види се да је добро упознат с античким мислиоцима и дјелима значајних западноевропских филозофа и књижевника.

Романтизам је доба буђења националне свијести, оживљавања митова и интереса за народно стваралаштво. Задојен народном поезијом и фасциниран појавом Симе Милутиновића Сарајлије који му личи на васкрслог епископ јунака, Игњатовић ће као четрнаестогодишњак написати оду у част Сарајлије. Касније ће увидјети да му поезија не иде од руке, а с интензивним књижевним радом започеће у својим четрдесетим годинама, након слома револуције из 1848. године и повратка с тајанствених путовања. Као увод у изузетно плодан књижевни рад објавиће неколико теоријских и програмских чланака о књижевности који свједоче о добром познавању савремене књижевности и износе јасан став о правцу развоја будуће литературе. Добро направљен план рада - тежња да се обухвати прошли и савремени живот, сви друштвени слојеви и разноврсни карактери, приповједачка вјештина, дескриптивни талент, оштрина запажања основне су одлике Игњатовића као писца. Он је одлично познавао читаоце својих дјела и није подилазио њиховом „вкусу“, навикнутом на сентименталне јунак њемачког романтизма и Видаковићевог лутка - ликова. Игњатовић је као расни реалиста, захватио теме из окружења, а ликови којима је једном удахнуо живот настављају и послејске скоро сто педесет година интензивно да живе.

Игњатовић се сматра хроничарем Сентандреје, али, како је примјетио Милан Кашанин он није само то. Три романа и неколико приповједака просторно су везани за Сентандреју и околину. Остали романи и приповијетке дешавају се на простору источне Славоније (околина Осијека), Бачке и Срема. Пропаст српских буржоаских патријархално уређених породица у Јужној

Угарској, ђачки живот, живот калфи, слушкиња и куварица, женидбе и удадбе, сеоски живот, судске парнице, основне су тематске одреднице Игњатовићевог дјела.

*

Живот Јакова Игњатовића, као и његово дјело, још увијек садрже велики истраживачки потенцијал. Као да је случај комедијант водио овог човјека из митске Сентандреје, преко хусарских авантура, борби с „урођеницима“, тајних друштава, парламената до „газдашага“ у Даљу од четрнаест јутара винограда и много више јутара плодних ораница. Даљски период остао је најдужа непознаница у Игњатовићевом животу. Нагађало се од броја година проведених у Даљу до тога да ли је уопште тамо био. „Игњатовић је, сада то поуздано знамо, проживео у Даљу петнаест и по година, од 1863. до 1879. Више него у икојем другом месту, него у родној Сентандреји, у Пешти или у Новом Саду“, пише Живојин Бошков.

Понешто о Јашином животу у Даљу сазнајемо из записа пријатеља који су га посјећивали у Даљу, а понешто из писама које Игњатовић шаље пријатељима. Тако се у писму Ђорђу Поповићу Даничару жали на лошу и сушну годину, угибање марве, лоповлук, слаб урод грождја, а саопштава и неке аутопоетичке основе: „Ни бриге те није, ни теби ни публици која моје радо чита, о роману. Већ три табака су готова, а ти знадеш да када се већ једаред наклатим онда идем као паробродом; само нисам рад, да се започне – па прекида... Више ти не могу писати јер морам на једну велику паорску даћу – гледи или ради да покупим јошт неке нужне карактере за роман.“

Други Игњатовићев роман по настанку „Чудан свет“, написан је управо у вријеме које Игњатовић, повукавши се разочаран из политике и јавног живота, проводи на свом имању у Даљу, које зове Тускулум, по угледу на Цицеронов Tusculanum, „бавећи се по дужности економијом на патријаршијском спахилуку и пишући“, забиљежио је Божидар Ковачек. Роман је штампан у Новом Саду 1869. године. Већ сам наслов сугерише Игњатовићево схватање села и сељака. Потекло из грађанског сталежа, писац посматра село са дистанце, не подлијежући идиличним пејзажима и рустикалном амбијенту чиме је испуњена каснија тзв. српска сеоска проза.

Роман започиње кратком дијагнозом мучног сеоског живота коју даје један од јунака романа Сава Дерентовљев, а потом слиједи чувена Игњатовићева програмска одредница:

„Свет једнако пише и говори о царевима, краљевима, великашима, о господи, а о сељаку ништа. И сами списатељи пишу једнако о грофовима, баронима, госпођицама, фрајлама, а о сељаку и за сељака ништа. А какав је велик и жив свет у сељаку скривен! Колико туге и јада, радости и весела у сељачком животу има!“

Игњатовић није заокупљен земљорадњом ни убирањем плодова (не помиње ниједан ратарски посао сем једне мобе у одвожењу љубрива која завршава пијанком), него борбом за власт у селу, сеоским сплеткама, лоповлуцима, пијанкама, судским процесима.

„Тежња да напише роман средине, простора, нарочито се добро види у Игњатовићевим поступцима у првој половини романа. Мада од њих на почетку издваја главне ликове, он село покушава да слика преко колективних, масовних сцена, дакле као одређену социолошку виђену сртуру“, примјећује Ковачек.

Игњатовић нас у првој глави упознаје с главним јунацима романа који сједе и разговарају у кући једног од њих, Саве Дерентовљева. Кроз разговор је изврсно анализира сеоска проблематика, а главни ликови откривају своје карактерне особине. Имућни сељак, Сава Дерен-

Српска црква у Даљу

товљев, је честит, али властољубив човек, Ђока Гроздић је алкохоличар симптоматичног презимена којег ће порок одвести у пропаст, а Петар Кресовић, вјешт и способан „свјетски” човек чије ће тамне стране карактера касније доћи до изражаја. Најинтересантнији је студиозно обликован лик Ђоке Гроздића. Упознајемо га у дионизијском расположењу хвалитеља вина, а ево мајсторског описа Гроздићевог лица: „Лице му изгледа - како да га опишем - тако као кад какав весела човек кија: обрве увек јако уздигнуте, а јабучице растегнуте.”

Од почетне сцене романа Ђока Гроздић се не тријезни. Испрва дјелује као симпатични весела да би, како алкохол узима маха, тонуо у предјеле нереалног расуђивања и посматрања свијета кроз искривљено сочиво, што ће га, уз обилату помоћ адвоката Берберића и „пријатеља” Кресовића одвести у delirium tremens.

Роман протиче у бирању сеоског кнеза, регрутацији сеоских младића, парничењу и пропасти Ђоке Гроздића, Кресовићевим сплеткама да би на крају Ђока Гроздић полудио, Сава Дерентовљев умро отрован, а Кресовић са саучесницима завршио у затвору. Од споредних ликова ефектно су изграђени фишкали Берберић и Лисовић, судија Зољић и доктор Шверцлајз, као и личности с друштвене маргине - Циганин Таландур, лопови из рита...

Најупечатљивије сцене из романа су разговор и погађање Ђоке Гроздића са адвокатом Берберићем, масовне сцене пијанки у крчмама, регрутација и љекарски преглед сеоских младића, пљенидба сељачке имовине од стране судије Зољића и адвоката Лисовића...

Роман „Чудан свет” збива се у Даљу (иако аутор као мјесто радње означава село Б.) и Осијеку, а једна епизода у Бечу. Да је у питању Даљ, потврђује топоним Чворково брдо који се налази у Даљ Планини, дестинација најбољих винограда у околини. На Даљ наводе и поједина презимена и надимци личности романа која у селу још увијек постоје – Дерентовљев (сада у облику Дерентовљевић), Кресовић (сада у облику Кресић), Пецкошић (Пецикозић), Кицош, Решетар, Чварак, Јастреб...

Врхунски вредносни суд о овом роману дао је Милан Кашанин: „Ми немамо бољег романа о нашем селу од Игњатовићевог »Чудног света«”. ■

ДРАГАН ЈАКОВЉЕВИЋ

Траг

И сада
покаткад
један давнашњи сан
као тамна киша
сиђе
на поља сенки.

Слушам тај ромор,
зев прошлости
на рубу дугих ноћи.
Помера ваздух
који се руши
и претвара
у светлуцаве честице,
суве од лишћа
тополе
и пламена
воштанице.

Далеке обале
бивају
још даље,
али видљивије.
Оне блиске,
последња чистишишта
пред свануће.

Свет овај
узми
онаквог
какав јесте:
убог и нездрав,
блистав и силян.
Опроштај ће ти дати
и када за њега не молиш.

Али, дрхтаји остају
за шетњу
неким новим
пољима сенки.
Као неразговорни одјек
олује
која прође
а да за собом
не остави траг.
(Награда „Златни Орфеј“, Франкфурт 2012)

Бдење

Нећеш постати светац
ако се одрекнеш жеља.
Нити ће потмула јека
из титрајуће ауре
твоје незгасле младости
олако, без мача
исуканог
на туробно небо,
устукнути пред клицом
велике тишине
коју зачињеш
одлучно
али ћутке.

Слобода бивствовања
у другом,
свету доноси немир
али и смирај
у исти мах,
разиграним бојама ватре
и опожним
мирисима жеља.

Слобода,
чији шапат кад чујеш
осетиш моћ
да траве,
трску
и градове
обараш смело
снагом свог светла,
и узбурканих снова.

Нећеш постати светац
ако се одрекнеш жеља,
већ прашњава
осамљена сенка,
уморна од спотицања
о усахле наде,
сјајем зачете
па рапчињене,
у дугој ноћи
узалудног бдења.

*

Заклон

Кроз развалине
гневног неба
које крвари
и тихо вапи
за својим миром,
провирује
мргодни облак
и заклања ми
лице
вашег света.

Сан
о драгим
бившим људима
чуваће спомен
на време
и штошта
што земаљско беше.

*

Истине

Стигле су,
корацама
сивим од снова
и стале
заштитнички
на руб
предуге ноћи.

Свака
с титрајем
слутње
на уморном лицу.

Молитва
у осами
и мисао
што подупире небо.
Једине истине
кадре
да опроштај
мир
и наду
овом сабласном сабору
донесу. ■

Фото: Ђорђе Шибалин

МИЛАН ДУЈМОВ

Православни и њихова капела у Шопрону

Зграда бивше православне капеле у Шопрону

У домаћој српској историографији до сада није објављена ни једна студија о православнима у Шопрону и о њиховој капели. Овог пута из постојеће мађарске литературе и штурних извора покушаћемо осветлити оснивање наше капеле у овом граду у западном делу Мађарске, и живот месног православног српског и грчко-цинцарског становништва.

Шопронски православни су 20. септембра 1785. године упутили молбу Намесништву тражећи дозволу за подизање православне капеле у овом граду. Као образложење навели су да је у овом периоду у граду Шопрону постојало чак дванаест трговачких грчких компанија, које су углавном обављале трговину свиња од Земуна до Беча. Ради трговине многи грчки трговци су извесно време боравили у Шопрону, а за њихове верске потребе и те како је било оправдано подизање православне богомоље. Осим трговаца у граду се у то време школовало око двадесетак православних ђака. Срећом, позната су нам имена потписника наведене молбе: Емануил Карамато, Георгије Кацал, Теодор Бајић, Андрија Славоја, Никола Григорјевић, Коста Паловић (Павловић ?), Василије Савић, Емануил Сигел, Лазар Недељковић, Михаил Нако, Никола Хаџи-Борић. Историјар Грчко-Цинцара у Мађарској Еден Фивеш (Füves Ödön), који је пронашао докуменат ове молбе процењује да је тада у Шопрону могло живети око 80-100 православних душа. У једном попису из 1795. године дознајемо да парохији у Шопрону припадају следећи верници: 20 душа из Шопрона, 6 душа у Сомбателу (Szombathely), 11 душа у Керменду (Körmend) и 17 душа у Шарвару (Sárvár). Занимљиво је да су управо у исто време Грчко-Цинцари поднели молбу за подизање своје богомоље у Грацу. Намесништво је одобрило подизање богомоље у Шопрону и у Грацу. Наиме, најближи храмови су постојали у Ђуру, односно у Великој Кањижи. Остаје неразјашњено, а то може да буде и тема за будуће истраживаче, којој епархији је припадала капела у Шопрону. Ђурска црква, која је била иначе најближа, припадала је Будимској епархији. Све ће бити да је капела у Шопрону била у окриљу Будимске епархије.

Поред трговаца у Шопрону је живело и школовало се и неколико православних ђака Срба, Грка односно Цинцара. Тако на пример 1763. године у граду је боравило свега шест ђака православне

вероисповести и то Јован и Павле Рашковић, Максим Вујић, Самуил Николић и Павле Менатовић. Претпостављамо да су били Срби. Године 1768. шопронски ђак је био и извесни Павле Марковић, који ће касније постати бележник Карловачке митрополије у Сремским Карловцима. У каснијем периоду број православних ђака се повећава, а међу њима је свакако најпознатији Харитон Поповић, син епископа будимског Дионисија Поповића (1790–1828). Познато је да је епископ Дионисије испрва био мирски свештеник у Кожанима, у Грчкој, и поставши удов замонашио се да би касније постао епископ, односно митрополит београдски, а од 1790. епископ будимски. За време његовог столовања Будимском епархијом подигнуто је више храмова у градовима где су живели Грчко-Цинцари као што је Балашађармат, Вац, Кечкемет, Ђенђеш, Мишколц, Пешта, односно капеле у Трнови, Лошонцу, Нађкерешу, Сабдалашу па и у Шопрону. Харитон Поповић је рођен у Кожанима. Он је касније узео име Еуфроније Рафаил (Euphronius Raphael). У Шопрону је боравио између 1793. и 1795. године и учио у месном евангелистичком лицеју, о чему сведочи и докуменат издат у Шопрону 1795. године. У њему је забележено да се Харитон Поповић две године школовао у евангелистичком лицеју постигавши одличан успех, а забележено је да се примерно владао. У овом раздобљу осим њега ђаци поменуте образовне установе били су још Димитрије Ђорђевић, Фрањо Куловић и Стеван Чокорлан. Харитон Поповић касније своје школовање наставља у Шарошпатаку и Кежмарку. После завршетка студија 1802. године испрва је предавао у пештанској грчкој школи, а потом је био наставник у Черновцима и Темишвару. У библиотеци града Кожана сачуване су његове школске скрипте које је написао током свога боравка у Шопрону на латинском језику, као и потврда о његовом школовању у овом граду. Сачувана је и Харитонова споменарница, у коју су његови шопронски пријатељи бележили своје поруке, песме на немачком и на грчком језику. Његов пријатељ у Шопрону био је Димитрије Кацан (Димитриос Кацанос) симпатизер тајног грчког револуционарног друштва Хетерија коју је основао грчки песник и родољуб Рига од Фере у Бечу 1796. године. Циљ ове организације је био ослобађање Грчке од Османлија и обнова Византијског царства. Рига од Фере је задављен

од стране Турака у Београду 1798. године. Није искључено да је и Харитон Поповић био симпатизер, па можда и члан овога тајног друштва. Наиме, поменути Кацанос у поменутој споменарници помиње тајну лозинку друштва Хетерија: „Мистерион крипте”, што у преводу значи - „Чувај тајну!”

Капела у Шопрону је адаптирана од собе у згради коју су грчко-цинцарски трговци користили за складиште и преноћиште у Улици Почи бр. 11. (Rócsi utca). Према архивском снимку капела се налазила на приземљу у коју се улазило из двооришта, а не са улице. Ова зграда и данас постоји, мада је вероватно само делимично сачувала првобитан изглед. Капија је сачувала оригиналан изглед, али прозори су претрпели знатне промене. Нажалост од унутрашњег мобилијара капеле није ништа сачувано, а не постоји ни опис капеле. Не зна се ни то коме је била посвећена. Очито да се ради о скромнијој богомољи. Последњи помен о њој датира из 1821. године.

За сада знамо за двојицу јеромонаха који су служили као свештеници у шопронској православној капели. Јеромонах Викентије Љуштина је на челу шопронске парохије службовао пет година (1790 – 1795). Рођен је 1761. године у Метку (данас Медак, Хрватска) од оца свештеника Јована. Замонашен је у манастиру Гомирју где је и рукоположен у чин јерођакон 1783. године. Службовао је у Трсту при храму Св. Спиридона, да би доцније прешао у Беч где је и рукоположен за јеромонаха 1790. године. Потом је упућен у Шопрон, где је службовао све до 1795. године. После тога прешао је у манастир Месић, у Банат. Умро је у Вршцу 1805. године. Јеромонах Викентије спада међу образованије калуђере. Говорио је неколико језика: српски, италијански, грчки, латински и француски. Написао је повест манастира Месића и Златице. Дописивао се са Доситејем Обрадовићем.

Према запису у матичној књизи ђурске парохије јеромонах Арон Георгијевић, сабрат манастира Хопова на чело ђурске парохије је дошао из Шопрона 3. фебруара 1799. године. Рођен је у Земуну 1756. године. Замонашен је 1783. године и постао сабрат манастира Хопова, у Срему. Од 1793. па све до 1794. године био је капелан у Јегри. Претпоставља се да је касније прешао у Шопрон. У Ђуру је превео са грчког на мађарски језик „Мали Катихизис”. Овде је остао све до 1801. године. Као сабрат манастира Хопова помиње се до 1824. године.

Православна заједница у Шопрону није била никада бројна, али њихова борба за своју богомољу показује нам пример очувања православне вере на овим просторима. ■

Јеромонах Викентије Љуштина, рад Арсенија Теодоровића

Мала, али вредна студија

Милан Дујмов, Из прошлости шарочких Срба, Барањске свеске XVIII, уредник др Предраг Мандић Печуј, 2021

Историчар Милан Дујмов је досад написао низ студија о насељима у Мађарској, у првом реду у Барањи, где су некада живели Срби. То су Ланчуг, Сигетвар, Печуј, Бреме (у рукопису), Батосек у Толнаној жупанији, па онда северније Рацалмаш, Адоњ, Вац. Сад је објавио кратку, али детаљну студију о Шароку и шарочким Србима.

Симпатично почиње цела књижица кад аутор уместо предговора доноси сећање које се у њему пробудило у шарочком гробљу, међу урушеним споменицима. На крају овог сећања се налази фотографија Ладислава Вајдича бившег начелника села Шарока, старатеља месног српског православног храма, који је много учинио за цело насеље, а посебно за српску цркву коју је требало спасти од потпуне пропасти.

У првом поглављу, Срби у Шароку, ослањајући се на разне изворе, аутор покушава реконструисати датум доласка првих Срба у Шарок и долази до закључка да се то могло збити између 1695. и 1703. Наиме, у попису барањског становништва из 1695. не спомиње се Шарок, а 1703. је пописано већ неких десет српских домаћинстава.

Други познати попис Срба потиче из 1713. године. Из њега се може закључити да су годину дана раније у Шарок пристигле многе српске породице које се раније не спомињу. То је вероватно отуд што су се за време Ракоције буне Срби у Барањи сукобили са Ракоцијевим устаницима и многи Срби су пребегли из Барање у Славонију.

Аутор студије, Милан Дујмов и даље прецизно прати пописе и број српских породица поименце. У попису из 1766. има много више српских породица, а њихова имена се више не мењају. Тада је пописано чак тридесет породица, што је двоструко већи број од оног из 1736.

Наслов следећег поглавља из овог блока је „Породично стабло последњих шарочких Срба, Пан-

те и Војина Кресића“. Они су били, наиме последњи шарочки Срби и чувари светог храма у Шароку. Старији, Војин, рођен је у Шароку 1910, а упокојио се 1979. године. Панта (Панто) је умро 1983. године. После ових података аутор доноси детаљан попис њихових предака до средине хиљаду осамстотих година уназад.

По обичају, у таквим радовима наводе се и топоними насеља, што ни овде не изостаје.

Потом следи опис шарочког храма посвећеног Светом Великомученику Димитрију. За мене, као аутора овог приказа, било је веома пријатно видети фотографије храма, и споља и унутрашњост. Наиме, почетком 1970-их година, када сам последњи пут посетио Шарок, храм је био тако рећи у рушевинама, а сад, после обнове, делује импозантно.

Милан Дујмов је пре више година написао књигу о свештеницима Будимске епархије, што значи да располаже детаљним подацима о томе. Овде издваја имена шарочких пароха и свештеника који су, у недостатку пароха, опслуживали Шарок. Из описа се види да је први шарочки парох о којем се зна био Симеон Лазић, а своју службу је почео 1773. године. Последњи парох шарочки био је Теодор Бајић (1917 - 1921), а после њега следе свештеници који из других парохија опслужују Шарок. После набрајања имена свештеника следе детаљне информације о раду појединих од њих.

Исто тако је занимљиво поглавље о шарочкој српској школи и њеним учитељима. Из података којима аутор рада располаже, школа је у Шароку почела да ради 1821. године. Школа је са великим бројем ђака радила све до оптације 1922. године, а касније наставила свој рад са ђацима чије породице нису оптирале. Године 1925. учитељица је била Нели (Емилија) Лудацић, родом из Батање.

При крају рада налази се детаљан опис оптирања, под насловом „Оптација – Одлазак Срба из Шарока“. Током тог познатог процеса после Првог светског рата из Барање се у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца преселило најмање 90% српског живља. Није био изузетак ни Шарок.

Потомци оптаната обично живо чувају спомен родног краја који су напустили њихови преци. Многи од њих долазе барем на храмовну славу.

На крају рада аутор доноси копију матичне књиге која се почела водити 1821. године.

Овај вредан рад Милана Дујмова завршава се кратким описом Српског православног гробља у Шароку.

У другом делу књиге исти рад можемо прочитати на мађарском језику, да би се књига завршавала богатим прилогом фотографија.

Предраг Степановић

Из прошлости шарочких Срба
Fejezetek a sárokai szerbek múltjából

Роман о посластичару и мотоциклисту

Lévai Katalin, Túzmadár - Каталин Леваи, Жар-птица
Tercium Kiadó, 2021

После романа Bábel – Budapest (Вавилон – Будимпешта) у којем ауторка Каталин Леваи пише историју своје породице по материној грани, а преко те породице приказује и Пештанско српско грађанство с прве половине XX века (приказ у СНН 16. јул 2020), сад је поново нашла тему о животу пештанских српских грађана, преко друге, у своје време веома познате породице.

Главни јунак романа Емил (Милан) Саванов имао је свега девет година када је тачно на прекретници века, 1900. године, са родитељима и млађим братом Срејом из родне Кикинде стигао у Будимпешту. Дечак из провинције тешко се сналазио у Пешти, али чврста воља је победила све потешкоће. А кад га једном наставник историје позвао у посластичарницу, као награду за изузетно лепо напредовање у његовом предмету, он је већ знао који занат ће изабрати. Биће посластичар. На балу који су приредили посластичари упознао се са Елвиrom Склебар и родила се обострана љубав. Годину дана касније, 2. марта 1912. године венчали су се и тиме је почео срећан период живота Емила Саванова. Елвири је открио и своје право име Милан, а име Емил му је дао мађарски матичар који је по тадашњем обичају имена припадника других народа заменио мађарским именом.

Емил Саванов је лепо напредовао и у занату. Најпре је постао власник први помоћник, а онда се осамосталио. Његова посластичарница у најужем центру града за кратко време је постала омиљено место имућних пештанских грађана, а власник се брзо богатио. И дошао је дан кад је тако осећао да може дозволити себи да удовољи својој давнашњој жељи и купи мотоцикл. Прво такмичење на којем

је учествовао, било је 1919. године, а последње 1929. А само две године након првог такмичења, у јуну 1921. постао је првак и добио златну плакету Мађарског краљевског аутомобилског клуба. Током десет година своје такмичарске каријере такву победу је неколико пута поновио. У свему је био успешан и ускоро постао не само позната него и омиљена личност пештанског елитног друштва.

А онда је неочекивано и за кратко време дошао крај срећног периода живота Емила Саванова. Најпре је имао тежак удес на једном такмичењу, сав се изломио, а истовремено се и његова вољена супруга Елвира разболела. Из дана у дан јој се погоршавало стање, нису помогли ни лекари ни лекови, и августа 1929. је преминула. Емил је остао сам са петнаестогодишњим и ментално мало заосталим сином и једанаестогодишњом кћерком. Емил није био вичан домаћим пословима па му је стан постао све запуштенији, а поред деце је покушао да нађе неку васпитачицу. А да живот буде још тежи, управо је тада почела и економска криза.

Једног дана је отишао у фризерску радионицу Максе Петруца која се налазила исто тако у центру града као и његова посластичарница и тамо је срео Максину рођаку Зорицу Петруц.

Емили се допадало како Зорица воду бригу и деци своје сестре Јулке. А кад је забацала своје црне власи, у њему се пробудио мушки нагон, једноставно је физички пожелело ту своју саплеминицу. Није био заљубљен, али је сматрао да му више значе Зоричине врлине од љубави. И кад ју је запросио, њој су се појавиле сузе у очима и тихо је рекла да.

Зорица је после венчања за кратко време довела у ред стан, а колико је могла позитивно утицала и на живот Емилове деце.

Економска криза, која је започела 1931. постепено је попуштала, и 1933. Емил је отворио нову посластичарницу на булевару József, и Зорица је из оне у центру прешла у ову да ради.

А онда се поново догодило нешто што је из корена мењало живот Емила Саванова. Заљубио се у супругу свога колеге посластичара Золтана Варадија, Јеврејина, а Маргит Варади је узвратила истом жестином.

Зорица, која је осећала неке промене у Емиловом понашању, конкретно ништа није знала, али је имала зле слутње. Истих дана, 19. марта 1944. немачка војска је ушла у Будимпешту и тиме су Немци преузели власт у мађарској престоници. Зорица и Емил су ипак отишли да погледају балет Жар-птица Стравинског за коју је Зорица још две недеље раније обезбедила улазнице, а сад већ и из ината није хтела да пропусти представу.

У то време су осванули зли дани за будимпештанске Јевреје. Золтан је још раније добио позив од војске да се јави у такозвану „радну бригаду“ у којој су били све сами Јевреји, па су их пребацили на источни фронт где нису добили оружје већ су морали да очисте минска поља која је совјетска војска оставила током повлачења. Нешто касније почела је и депортација Јевреја из Будимпеште па је Маргит морала да се крије на разним местима. Али кад су такозвани „њилаши“, мађарски фашисти, преузели власт, и њена судбина је била запечаћена. Неко ју је потказао, и она је заувек нестала заједно са многим другим Јеврејима.

Променљив живот Емила (Милана) Саванова, пун успеха и банкротирања, љубавне среће и трагедија, завршио се 13. децембра 1954. године у једној будимпештанској болници. Повест његовог живота, како се у једној реченици при крају романа каже, писала је шира животна повест: историја прве половине XX века.

Предраг Степановић

Позни романтизам (Постромантизам и премодерна)

„Модерно је пјесништво деромантизирана романтика.”

Хуго Фридрих (1904-1978)

- Ало, Парнас? Да ли је ту господин Војислав Илић? Молим? Немам појма који је обронак; погледајте га између роман... Како нема „између”? Зар се и код вас... цепидлачи? Е, јесте: брадица, брчићи. Хвала... Слушај, Војко, молим те да се изјасниш о периодизацији, јер овако мучиш такве озбиљне људе као Јован Скерлић, Јован Деретић, Милорад Павић, Миодраг Павловић, Петар Милошевић...

- Шта им није јасно?

- Скерлић те трпа у реализам али само на бази генерацијске припадности. Деретић слично, али он те одваја поднасловом „Сапутници реализма”, уредници едиције „Српска књижевност у књижевној критици” смислили су ти посебан том с насловом Песништво од Војислава до Бојића. Павић налази код тебе пет слојева: класицизам, романтизам, реализам, парнасизам, симболизам, а Павловић те види у парадоксу: „Он који књижевноисторијски представља реакцију на романтизам, до појаса је у романтизму: и тематиком, и великим делом своје прозодије, и својим ставовима.”

- А шта мисли онај Пештанац?

- Петар Милошевић? Тај је тек у сосу! Није хтео да користи описне категорије попут „између класицизма и романтизма” итд., али због тебе мора да убаци поштапаницу „позни романтизам” и поднаслов „Постромантизам и премодерна”. То су његови термилошки предлози што заступају Павић, Павловић и уредници „Српске књижевност у књижевној критици”.

- Непотребно разбијају главу: треба да ме размете у разне фиоке, малкице у ову, малкице у ону; ни ја нисам седео увек у истој кафани.

- Е, то је проблем. Сви сте ви лакомислено мењали кафане и шљокали заједно, романтичари, реалисти и премодернисти, па сте замрсили конце.

Народни филозофски дискурс

Читајући једну антологију зен-изрека имао сам осећај да ми је то однекуд јако познато, али нисам могао да се сетим откуд, све док ми негде око половине није севнуло: тако се изражавао мој (данас већ покојни) суселанин када је дрмнуо неколико шприцера. Пардон, пардон! Нећу да багателизујем и иронизирам ствар: мој суселанин се изражавао врхунски, жалим што нисам бележио његове надахнуте речи; али почео сам да га послушкujem у преподневним трезним фазама и закључио сам да се и тада изражава натпросечно, мада не онако атрактивно као увече за шанком када постаје прави зен-мудрац. Све је то на целом свету, од Јапана и Индије до Мачве и мог Калаза, народни филозофски дискурс; и Хегел и Хајдегер имају свој мудросни говор, а има га и народ.

Петар Милошевић

(Из књиге „Сторија српске књижевности”)

ЈОВАНА ВЕЧИЋ

Пенушави трагови славуја

Мамурна тишина
Глатка прашина
Сива вода се таласа
У ритму твоје мелодије

Оног часа
кад утихне свирка
И вода се узбурка
Прашина се ковитла
Постаћеш тешка бука
Лепљива, знојава мука

Однећете неми талас
До сирових стена
Остаће само бела пена
И траг твојих стопала
Кад вода буде опала.

Ковински одломци

Умире злато
Ничу северне руже
увијене у платно
баршунасто, прозирно
саткано вашим духом.

Сребро се у црнину завилло
росна трава порте
попрскана новим бојама
блиставо бело сија

НИКОЛА ЛАСТИЋ

Земља недођија

Изндрило ме, у невреме, ово
црно
блато, што би друго човек хтео,
дубоко, панонско, загађено
прошлошћу - крвљу и знојем,
од света незапажено, друмовима
сада под асфалтом заробљено,
што из потаје сивила, благо,
за босе табане уједа кроз ципеле,

што нас од колевке помно прати,
од трња венац који
нас при крају трновите стазе чека,
да нам вође на главеце ставе,
око којих се ипак космоси врте,
кроз векове, који нас неприметно
преко воде жедне преводе
попут балаваца што немају појма

што се око њих збива:
Сан вечити и Ја ћу негде наћи.

Преокрети

Настанила се радост
иза очних капака
У устима пребивају
речи моћи и чежња
Зле мисли обитавају
у просторима мозга
Можданим вијугама
врзају се страхови
У жилама колају
зле коби и беле виле
Земљом овом бесном
ходају још бешњи
дивови
Нема спаса, нема лека
излечити се никад
нећеш.

под ветром се савија.
Сунчеви зраци прште,
дах нам се комеша
поскакује наша сена
додирује беле сводове
рађају се ваша чеда.

Освајање Олимпа

Окрећу се. Осврћу.
Шушкају. И звецкају.
Мрачне жеље их пецкају.
Врх се сакрио
Међу сувим облацима
Дах им занемеше
Руке им црвено горе. Поломиле се.
Ипак душе им се попеше.
Смртницима проклете планине
Освајачима мала срећа
Није ни прва међу једнакима.
Проклињући човека помрачило се
Паклена светла
Кржаве, високе звезде
Наслеђују јучерашње потомство
Немо стигоше ваздушне боце
Богови несташе
Несташе Аполонова стрела
Буђави престо Зевса
Жеља је и даље врела
Једино пар трулих воћкица
И магловита пропаст
Очекујући тријумфалне узвике
спустише се сирочад. ■

Смртоносна сенка

И ти ћеш се изборити
за парче хлеба, успеха
и среће,
мало слободе, онога
што се не сме,
за место
под заспалим сунцем
смртна сенка светла
неће да ти обзоре
обасја
ући ћеш у траг ноћи
снене
подарићеш јој звезде
и небу мрачном месец;
месечеву светлост
истерашеш из рупе упркос
коби које нема,
коначности бела дана
заборава ума, пропасти
тела у траљама што мре,
пропадљивости
васељене
пролазности
твари и лика
вечности сна уснуле
јер сена смрти светлошћу
лаже својом нестварном
којом она неће, нити сме
извести на пут праведника,
то је могуће само ако ти се
испречи пред тобом,
попут зида, Анђео бели,
већ виђено- рекао би кушач,
на зиду, скрпљен од снова.
Попни се на врх своје горе
што ходом је градиш
достојанствено и часно,
путуј без сенке, за тобом
ниче биље, мрака и стида,
истрај до краја кога нема.
Запевај опасније испред,
и иза њега, да га завараш. ■

ДАВИД КЕЦМАН ДАКО

Надживети своју сенку

Драгомир Дујмов „Бајске легенде”, Задужбина Јакова
Игњатовића, Српска народносна самоуправа
у Ержетбетварошу, Будимпешта, 2021.

„Оно бива што је суђено!” Богобој Атанацковић

Завичајни простор, стара „краљевска варош” Баја са околним местима дуж мађарско-српске границе, где Срби и њима у много чему и те како блиски Буњевци у садејству са другим народима живе од давнина, попреште је збивања у многим причама и романима Драгомира Дујмова. После вишедеценијског књижевног послања „осмелио се” да избором за књигу „Бајске легенде” свему објављеном придода и понешто од новијег опуса, али тако да свим у себи, диваном, бојом речи, мирисима речних токова буде надасве бајско и да се као такво, било о коме или о чему да је у причама слово, појми бајским незаборавком, духовном бисерницом какву ни једна друга српска варош нема, јер те вароши нису ни налик оној што је Баја некад била и што без Срба сада у њој недостајући ни сама никад више не може бити. Прохујало при налету студенних ветрова вековима и унапред и уназад!

И доиста све је међу корицама ове збирке прича или прозног каледоскопа, све је са значењем оног давнашњег, старог, старовинског, сасвим бајског, било да је реч о драматичним збивањима о којима има слова у бајском летопису (катастрофални пожари, страдања у време Кошут Лајошеве буне, после Великог рата, после слома Српско-мађарске Барањско-бачке републике, после Тријанонског споразума кад Срби из Баје и околне у страху од одмазде, а све под окриљем великих сила напуштају своја вековна огњишта и сомборским путем ходе све за трагом својих далеких предака из Чарнојевићевог големог јата невољника...). Са печатом „бајски” све су то приче о трауматичним а невидним збивањима која су удесношћу трајно обележила цео живот централних личности. О људима који јесу рођени у Баји, али се неповратним правцем винуше у свет далеки, и на исток (Русија) и на запад (Њујорк), на југ, али срцем, душом својом, као пупчаном врпцом до краја земног им живота осташе везани вечно за Бају. И ма које даљине при вољном, а још више при невољном, у несрећи странствовању да премостише, ма које висине при расту до себе могућег да достигну, бивајући славни ратници, генерали аустроугарске армије, амерички богаташи, великодостојници, српски архиепископи, чувени писци, професори, угледни лекари, опантани, шта све не, до последњег дахом трена осташе везани за онај највиши врх на свету који се зове кућни праг. Осташе нераскидиво споменом на себе негдашњег, сном, неким болним белегом из детињства привезани за бајски део вечног Дунава и за онај такође чувени, ал’ посве бајски рукавац Шугавицу.

У том погледу, свих двадесет прича (шест их је које у наслову имају придев „бајски”) на страницама овог дела, почев од „Јоакимове неизлечиве болке” (о Јоакиму Вујићу, оцу српског театра, родом из Баје) из времена када овај сањар још није био препознат као човек коме је при првом одласку у Трст, у дому трговца Антонија Квекића, гласом и заљубљеним оком чаробне Ане, уз здравицу на његов рођендан бити предвиђена бесмртност и да ће „надживети своју сенку на све четири стране света”, потом и приче „Легенда бајске Водице”, све до завршних „Муке бајског градоначелника Васе Долинке” и „Последња молитва бајског пароха”, све су у погледу теме, стила и форме међусобно веома различите. Све су надасве са свим у себи битним, неизоставним доиста бајске приче. Град Баја је попреште тог незаборава које је у фокусу наратора, а словом о томе посредно је одређено и више-вековно време, доба и околности у којима се све то догодило, или чему се при мисли о минулом актери ових повесница враћају свом детињству,

својој младости, најчешће и оним трауматичним узрочницима свог и незаборава и т(р)ајног животног неспокојства.

Великим прозним опусом Драгомира Дујмова, а томе у прилог и дело „Бајске легенде”, увек стижемо до мање знаних сазнања о историјској истини. У овом случају надасве о Баји из времена када још и није била значајнија тачка на мапи тог дела „српског и буњевачког света” на југу Угарске, односно Мађарске. Био је то град у коме је, уз све друго, важило неписано а за сваког од грађанског духа обавезујуће правило о дужности међусобног поштовања, толеранцији, о пожртвовању и доследности у бризи о свом завичају зарад општег добра а што је предуслов постојаности слоге мира међу свима и за све без обзира на националну и верску припадност.

Поједине приче су делови из животописа најчувенијих бајских породица и њихових издака који су се неизбрисивим трагом, књижевним делом, утицајним положајем у световном или духовном животу, својом мисијом, најчешће својим удесом заувек „уписали” на страницама српске историје, културе, образовања, књижевности, медицине... Томе у прилог сведоче приче о изданима знаменитих бајских Ђурковића. „Подсмех неумољиве госпође сујете” (о Павелу, чувеном иконописцу и портретисти), „Савети и наде Евгенија Ђурковића” (о племенитом Евгенију, главном школском надзорнику српских школа у Угарској прве половине 19. века), и „Снови о мирисима река” (о аустријском мајору Михајлу Ђурковићу) као и две приче о знаменитим људима из породице Богдановића: прича „Волшебни нестанак патријарха Лукијана”, о патријарху Лукијану (световно име Лазар) Богдановићу, који је у августу 1913. године „једноставно нестао као бело перце у ноћној олуји”, и „Притајени уздаси доктора Милоша”, прича о патријарховом млађем брату, угледном до краја Великог рата пештанском, а потом и београдском лекару-гинекологу обележеном етикетом „Шваба” или „Пречанин” која је као печат лепљена за многе Србе који су после Великог рата оптирали из Мађарске у Србију. Уз приче „Летелица фра Гргура Пешталића”, о бајском гимназијском професору, песнику и сањару, занесеном „тајном летења, пловидбом ваздухом”, и „Извештај царског доушника”, написаног у форми полицијског досијеа о Деметеру (Димитрију) Поповићу, угледном академском вајару и медаљару) ово су најбоље приче међу свим „Бајским легендама”.

Са полазиштем на историјској истини су и приче о другим Бајцима. Највише о српским писцима, најпре о Јоакиму Вујићу, који се јавља не само у зачетној, него и у неколиким другим причама у овој књизи; о Јовану Пачићу (прича „Залудни снови хусарског капетана”), славном хусарском капетану, чувеном ратнику и добротвору, временом заборављеном песнику и сликару, који је битније утицао и на Јакова Игњатовића, о Богобоју (Тимотеју) Атанацковићу (прича „Бајрон из Баје”), писцу првог српског романа „Два идола”; о бајском и сомборском угледнику, адвокату, некад славном песнику, драмском писцу и родољубу Мити Поповићу који пати због слабог знања српског језика („Облак туге око чела Мите Поповића”), о многим који су, попут Васе Долинке, славног бајског градоначелника после Великог рата, живели у Баји и оставили такође неизбрисив траг у њеној историји. Тематска разноврсност али заједничко својство свих је да су то приче остварене са већим изражајним ауторовим знањем о сваком актеру, као и знањем о историјским приликама из доба у коме су они

живели, стварали и страдали, посебно о сплету неповољних околности у којима су се не својом кривицом једноставно затекли и нађоше се у неминовности да свој крст до краја пута изнесу на своју голготу. Таква околност и невољом изазваном у нечијем животу, са неизбрисивим трагом, оживљеном у души, у средишту је сваке од бајских легенди.

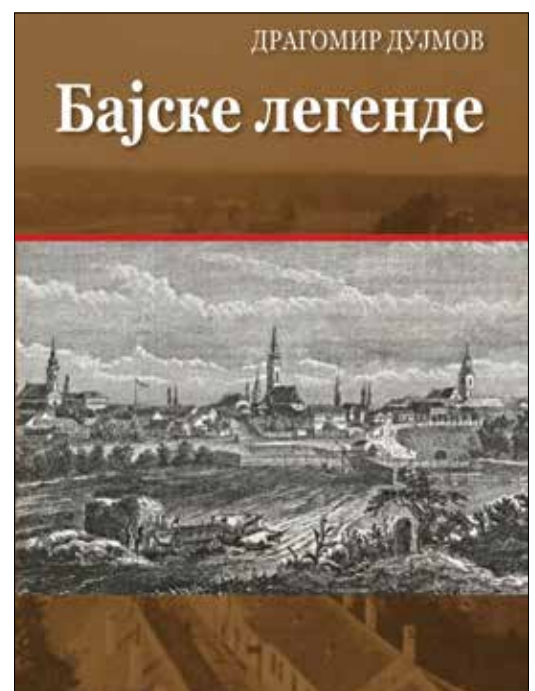
Евидентна је такође стилска разноврсност ове прозе. Неколико прича је остварено у форми веома доброг предлошка за романескно остварење, али и овако скраћена, сведена на меру „обичне приче” показује се сасвим довољном за спознају нечијег целог живота. Таква је и „Летелица фра Гргура Пешталића”, прича о буњевачком песнику, вечитом дечаку који жељ за тајном „пловидбе ваздухом ублажава студеним напитком вере и науке” и захваљујући доследности у томе „вину се у висине непојмљивих открића и сазнања”. Има и прича потпуно заснованих на фикцији, попут оне под насловом „Тајни сусрет у Ташмајданском парку”, кад се Post mortem у гранама дрвећа око Цркве Светог Марка, у Београду, срећу и вербално се обрачунавају сени тројице великана из Баје: митрополита Теодора Мраовића, епископа Гаврила Поповића и свезналице „вечног провокатора” драмског писца Јоакима Вујића.

О стилској разноврсности сведочи и досије-прича „Извештај царског доушника”, о Деметеру (Димитрију) Петровићу, академском вајару и угледном медаљару, рођеном у Баји 18. фебруара 1799. године, о коме све, а могуће и више од њега самог, зна и где год му је пред оком потајно и потанко бележи Андраш Секрењешчи, агент ц. к. тајне полиције.

Занимљив је и сам концепт, у њему најпре начин на који Дујмов прилази најпре избору својих јунака, за причу оног кључног сегмента или чворића из живота сваког од централних ликова који је полазна тачка за „скок” у цео њихов живот. У том „чворићу” је управо оно што је међу Бајцима и градом Бајом нераскидиво.

И у погледу композиције збирка „Бајске легенде” је потпуно заокружена мозаик-проза. Одмах из зачетне приче о најпознатијем Бајцу Јоакиму Вујићу следи „Легенда о бајској Водици”. У завршној причи „Последња молитва бајског пароха” опет бег Срба из Баје испред чопора небројених звери са северне и западне стране од српског света.

Избором потпуно заокружених прича стигло се до књиге која сам градић Бају нечим вредног шире пажње и дугог сећања издваја на мапи Мађарске, Европе, посебно и оног што се односи на српске трагове у панонском делу пакла с погледом и са једне и са друге стране граничног појаса којим су људи из пограничја раздвојени и међу собом, али и од свега света. – „Оно бива што је суђено!” – како је верујући у предестинацију говорио и писао Тимотеј, по српском звани Богобој, из рода бајских Атанацковића. ■

ДВЕСТО ГОДИНА ОД РОЂЕЊА ЕПИСКОПА БУДИМСКОГ

МИЛАН ДУЈМОВ

Владика Јеремија Мађаревић

Јеремија Мађаревић (Батосек, 1822 – Сентаддреја, 1896)

Знаменита свештеничка породица Мађаревић потиче из Батосека. Као најзначајнијег члана поменути фамилије свакако морамо поменути Јеремију Мађаревића, епископа Будимске епархије. Потоњи дијецезан рођен је 1822. године од родитеља Романа Мађаревића, пароха батосечког и Софије, рођене Игалић. Основну школу је похађао у свом родном месту и Баји, а гимназију у Мохачу и Баји. Као вредан ђак успешно је завршио философију у Кечкемету и Богословију у Сремским Карловцима.

Након успешно завршене Богословије, у јесен 1843. године оженио се Јелисаветом, ћерком Григорија Бошњака, пароха кишфалупског.

„По свршетку ових наука позове га тадањи Епископ будимски Платон Атанацковић и, пошто је положио стечајан испит, произведе 1844. год. 1. фебруара за ђакона, а други дан за презвитера, и додељен буде за личног помоћника своје тасту пароху кишфалубскоме”, записао је давне 1896. године протојереј Сима Костић, парох пештански.

После упокојења свога таста Григорија марта месеца 1844. године, Мађаревић је био именован за администратора а јула месеца за пароха у Кишфалуби (данас Брањина, у Хрватској).

Три године касније дијецезан Платон Атанацковић га је 1847. поставио за намесника протопрезвитера мохачког.

Јеремија Мађаревић пуних двадесет година је службовао у Брањини, а потом је 1864. изабран за будимског пароха. „Седам година дана вршио је бесплатно свештеничку дужност своју православним војницима у гарнизону престоничком; оне ученике, који су се спремали за официре, учио је поштовати и љубити веру своју православну – аманет прадедовски...”, забележио је прота Костић. Истовремено обављао је и дужност православног вероучитеља у свим будимским школама.

Године 1880. владика будимски Арсеније Стојковић одликовао га је и поставио за почасног протојереја а доцније и за администратора будимског протопрезвитеријата.

Архијерејски синод је Јеремију Мађаревића изабрао за епископа будимског 16. децембра 1895. године. Као удовац у поодмаклим годинама,

„задржав име Јеремија”, замонашен је у манастиру Беочину 20. јануара 1896. да би га дан касније патријарх Георгије Бранковић у Сремским Карловцима произвео за архимандрита манастира Грабовца.

За будимског епископа хиротонисан је 12. фебруара 1896. године у Сремским Карловцима од патријарха Георгија Бранковића уз саслужење Мирона Николића, епископа пакрачког и Германа Опачића, владике бачког.

Епископ Јеремија није био дуго на катедри будимских дијецезана, пошто се у Сентаддреји 21. новембра 1896. године изненада упокојио.

„Земни остаци блаженопочившег епископа Јеремије опожани су 13. (25.) новембра о. г. пре подне у 10 сахати, а по том су положени у гробницу Св. Андрејске саборне цркве”, извештавао је тадашњи „Српски Сион”.

Јеремија Мађаревић је оставио за собом сина Младена и ћерку Емилију.

Свечана беседа и здравица епископа Мађаревића

Управо на празник Света Три јерарха 1896. у Сремским Карловцима рукоположен је нови будимски епископ Јеремија Мађаревић. Он је том приликом у Саборном храму одржао своју свечану беседу из које издвајамо један део: „Хвала ти мили роде мој на овој твојој љубави и наклоности према мени! Теби, твој животу и напретку твојој који се црквом и школом твојом постижава, на овој свету, и вечноме спасенију твојој на оној свету, биле су и до сада посвећене смирене молитве моје, учитељски и свештенички рад мој.

Теби православни српски роде мој посветићу ја, и као Епископ твоје свете цркве, сву снагу своју и од сада вољно и одушевљено. Чуваћу те и бранити као зеницу ока свога од сваке навале и напасти, а у свакоме, па и у закутку епархије своје.

Тврдо уздање нашега у Бога који нас је и у овој новоме завичају сачувао; успомена на славну прошлост нашу, која нас је до данас у нашој српској православној свести снажила биће нам и од сада оружје, којим ћемо у братској љубави и лепој слози уједињени бранити аманете св. Саве и утврдити бедеме овој народно-црквеној граду, да у њему свим срцем и свом душом својом и од сада служимо својој Богу и Краљу, домовини и српскоме роду својој.

Тебе мили роде мој српски, потражићу ја и од сада као Епископ твој у твојим светим Храмовима, у твојим народним школама и просвећеним заводима твојим, у малим колебама и красним домовима твојима: да делим с тобом и добро и зло, и бригу и радост твоју; да те поучим, утешим и да ти помогнем из све снаге своје.

За тебе, мили мој роде српски, молим се ја Богу да ти Бог ниспошље духа разума, духа премудрости, духа страха божјега, духа братске слоге и споразума, - те да сви, који смо слатким млеком српске мајке одојени и православном вером озарени возлюбимо друг друга да единомислием исповѣмь: Отца Сына и сватаго Духа Амин!”

*

Истога дана поглавар Српске православне цркве приредио је свечани ручак: „У 2 сата после подне отпочео је свечани обед, који је дао св. патријарх Георгије у част новоосвећеног епископа. При обеду је било 50 званица, међу којима, осим високопреосвештених епископа беху и три пуковника и један капетан, руски пештански протојереј Кардашевић, г. Др. Милан Јовановић-Батут, г. Др. Мађаревић пештански физикус и син новоосвећеног епископа.

Десно Његовој Светости седио је новоосвећени г. епископ Јеремија, десно њему високопреч. г. архимандрит Гаврило Змејановић, градоначелник

г. Св. А. Јанковић, протојереј Симеон Костић и т. д., а лево високопреч. г. архимандрит Митрофан Шевић, кр. кот. судца г. Ђура Бањанин, ректор богословије протојереј високопреч. г. Јован Вучковић и руски протојереј пештански високопреч. Кардашевић и.т.д. (...)

Здравица Његове Светости би бурним ускликом прихваћена и одобравана. Новоосвећени епископ Јеремија наздравио је Његовој Светости преузвишеноме господину патријарху Георгију овим речима: »Не могу славим речима да изразим оно, што у овоме тренутку осећам, - јер ми је душа сувише усколебана, а срце јако узбуђено. Но поврх свега онога што ме је усколебало, плови осећај дубоке захвалности према Вашој Светости на оној неизмерној љубави и милости Вашој, којом сте мене смиреног и скромног слугу олтару Божјег, на сјајни престола Архијереја српског узвисити благоизволили. Дубока захвалност та огледаће се у чину мога новог позива, и одуживати ћу је мојим савесним радом на корсит цркве и рода свога.

У томе раду биће ми свагда светао пример узвишено, племенито и родољубиво делање Ваше Светости – са којег је деловања Ваша Светост стекла у цркви и народу својој име великог Јерарха, и славног народног добротвора. (Бурно: живо!)

Захваљујући се на здравици Ваше светости, - усуђујем се дићи ову чашу захвалнице у повољно здравље Ваше Светости са најискренијом жељом, да свевишњи поживи Вашу Светост на многаја љета, здрава, вољна и оснажена, на утеху наше цркве, на корист нашег српског народа, на славу имена нашег, на радост нашу, који смо захвални духовни синови, одани обожатељи Ваше Светости српског Патријарха Георгија: Живо!к”

„Српски Сион”, недељник Српске православне Митрополије карловачке, 4. (16.) фебруар 1896.

ГРГА ОЛАХ

Капи

Затресла се вода у чаши
И није то био земљотрес,
Већ трзај човека расцепаног,
Између воде и стакла

На путу до тајанственог врха
Међаве кроз вене дувају
Кидајући тишину бесконачне стварности
На мајусне лавиринте чудесних судбина

Крај не постоји
Круг почиње вером
У сунчаве зраке из лобање

Неми камен дозива руке
На реку, чији жубор сања
Дрвени мостић

Зора

Када зора ухвати светлост
Када нестану сви који су кренули
И кад заборав почиње да памти
Кад кораци постану меки
Једноставно меки
И кад птице певају јутро
И кад ја замишљам
Птицу уснулу
Лепшу од све ове зоре
И кад спокој небо прекрије
И кад тишина заурла
И кад осетим тежину земље
И јорган и јастук и кревет
Певаше ми

Тугу
Тугу коју никад не заборављам
Тугу која је осмех у грудима времена
Сео сам,
И идем да удишем сан,
Сан изгубљен ■